

KOM GODT FRA START

inklusion af børn med autismspektrumforstyrrelse
i folkeskolen

KOM GODT FRA START

- inklusion af børn med autismespektrumforstyrrelse i folkeskolen

Af Dorthe Holm, pædagogisk vejleder,
børnehaveklasseleder v/ Centerklasserne Højvangskolen,
Horsens Kommune.

Denne pjece handler om inklusion af børn med autismespektrumforstyrrelser i folkeskolen. Pjecen fokuserer på de børn, der har et funktionsniveau, der betyder, at de vil kunne indgå i en klasse sammen med de andre børn, med den rette hjælp og støtte.

Det er en særlig og en spændende opgave at få et barn med autismespektrumforstyrrelse i sin klasse. Det er det, både for de lærere og pædagoger, som skal påtage sig den anderledes opgave, og for de elever, som skal have en ny klassekammerat, der ikke altid reagerer, som der forventes, og som på flere områder har nogle anderledes reaktionsmønstre og anderledes behov.

For at komme godt fra start er det erfaringen, at flest mulige involverede parter skal mødes til et opstartsmøde for her at give mulighed for at dele og tilegne sig viden om barnet.

Mødets formål skal være at skabe en fælles forståelse og viden om barnet. Det skal her samtidigt være muligt at få afstemt ønsker, forventninger og dermed de muligheder, der ligger i et tæt samarbejde.

Efterfølgende kan det være nødvendigt med jævnlige skole/hjem samtaler for i fællesskab at oparbejde et godt og trygt samarbejde og dermed et optimalt lærings- og udviklingsmiljø, som fremmer barnets gode evner og færdigheder.

De involverede parter forskellige roller og funktioner

- en metode til at komme godt fra start

Klasseteamet

I klasseteamet er det vigtigt i samarbejde at finde en god og hensigtsmæssig måde at imødekomme de særlige behov, barnet med autismespektrumforstyrrelse har.

Derfor skal der skabes muligheder for gode pædagogiske diskussioner og erfaringsudvekslinger samt at få afstemt forventninger til sig selv og hinanden i samarbejdet.

Emner til forventninger kan være:

- Hvem tager referat?
- Hvem er primærperson/tovholder?
- Forventninger til samarbejde?
- Hvem tager sig af kontakten til forældrene? Skal det altid være den samme, eller kan alle gøre det efter behov?
- Osv.

Emner til pædagogiske diskussioner kan være:

- Hvad ved vi hver især om autismespektrumforstyrrelse?
- Hvad er vigtigt at indhente viden om lige nu og her?
- Hvor kan vi hente den nødvendige viden?
- Er der bekymringer for barnets udvikling?
- Er der nogen i teamet, der har det svært med den nye opgave og derfor ønsker støtte via samtalen med sine kollegaer?
- Er der nogen, der har en god eller sjov historie at berette om samværet med barnet?
- Osv.

Prøv så vidt det er muligt at skabe et miljø, hvor I kan give hinanden lov til at tænke højt, uden at det, der bliver sagt, opfattes som om, det er en kendsgerning og dermed en endelig beslutning.

Retten til at komme til at sige noget "dumt" uden at blive bedømt har også vist sig at være en "regel", der med fordel kan indføres - særligt når det er en ny og for nogen ukendt opgave, der skal til at igangsættes.

For at barnet med autismspektrumforstyrrelse skal trives bedst muligt i skolemiljøet, er det nødvendigt, at alle de voksne, der er sammen med barnet, tilegner sig en fælles viden om, hvad det vil sige at have en funktionsnedsættelse indenfor det autistiske spektrum. Ligeledes er det med udgangspunkt i denne viden meget vigtigt, at der blandt de voksne skabes en fælles holdning til den pædagogiske praksis samt ensartet udførelse af denne.

Ensartet udførelse skal gøre sig gældende i alle skolerelaterede sammenhænge såsom alle undervisningsfag, aktiviteter, frikvarterer ol. Dette er af stor betydning for barnet med autismspektrumforstyrrelse, idet barnet har brug for en ensartet, forudsigelig, motiverende og visuelt struktureret hverdag.

Det er vigtigt i planlægningen at huske på, at børn med autismspektrumforstyrrelsers styrker ofte ligger i deres gode visuelle evner. Derfor støttes barnet bedst gennem et udførligt skema, hvor barnet kan indhente relevante daglige informationer. I udførelsen af skemaer bruges derfor billeder, tekst, post-it, fotos eller konkrete genstande.

Pjecen HVASKO - pædagogik i hverdagen for børn med autismspektrumforstyrrelse giver på en nem og tilgængelig måde et indblik i, hvad de voksne, der er sammen med barnet, skal være opmærksom på i hverdagen. Pjecen kan rekvireres ved henvendelse til Videnscenter for Autisme eller på www.autisme.dk

Forældrene

Forældrene er meget vigtige i samarbejdet. Det er derfor en god idé at starte med at tale med forældrene om deres ønsker, håb og bekymringer for deres barn samt for skoleforløbet.

Forældrene kender deres barn bedst og kan derfor fortælle om barnets særlige behov. De ved, hvad barnet er god til, og de kan beskrive, hvordan de oplever

barnet kan anvende og drage nytte af sine styrker. Samtidig kan forældrene også give nogle gode anvisninger på, hvad det er vigtigt at være opmærksom på, så barnet ikke bliver stresset og mister overblikket.

Forældrene har som regel også nogle gode råd til, hvad der er hensigtsmæssigt at gøre i de situationer, hvor barnet har mistet overblikket og derfor har brug for støtte og hjælp fra voksne.

Barnet med autismespektrumforstyrrelse

Barnet kan selv ofte være en stor hjælp i samarbejdet, idet barnet kan være med til at fortælle, hvad det oplever som godt, og hvordan det bedst kan modtage og forstå information.

Barnet kan have svært ved at formulere sine behov, og derfor er det en god idé at stille helt konkrete spørgsmål som f.eks.: "Vil du gerne sidde alene," "Vil du sidde ved et vindue," "Vil du sidde ved døren," "Kan du lide billeder i dit skema, eller vil du hellere have tekst" osv. Det bedste er, når det er muligt at vise barnet, hvilke valgmuligheder det har.

Skolepsykologen

Skolepsykologen er som regel den person, der med udgangspunkt i udredningspapirerne, kan komme med konkrete pædagogiske anvisninger.

Samtidig kan skolepsykologen være med til at beskrive, hvilke støttefunktioner der vil være relevante og dermed nødvendige at få tildelt barnet.

Det er en god idé efterfølgende at invitere skolepsykologen med til relevant klasseammøder. Formålet med at invitere skolepsykologen kan være at få mulighed for at få pædagogisk vejledning til konkrete dagligdags handlemuligheder samt supervision.

Ekstern pædagogisk vejleder

Ofte vil det være hensigtsmæssigt at tage kontakt til en ekstern pædagogisk vejleder. Den pædagogiske vejleder skal være i besiddelse af teoretisk viden, praktisk

erfaring og en faglig baggrund indenfor dette specifikke område for at kunne støtte og vejlede bedst muligt.

Skolens ledelse

Det er en god idé, hvis skolens ledelse er involveret fra starten og kontinuerligt følger op på den særlige opgave, det er at have et barn med autismespektrumforstyrrelse i klassen.

Skolens ledelse skal her være åben for, at denne opgave kan medføre, at der kræves ekstra ressourcer til barnet i form af støttelærer/pædagog i undervisningen samt i frikvartererne.

Skolens ledelse skal samtidigt overveje at afsætte økonomi til uddannelse gennem kurser og temadage til de pædagoger og lærere, der er sammen med barnet i hverdagen.

Støttelærer/pædagog

Hvis det er muligt at inddrage støttelæreren/pædagogen fra start, så denne har mulighed for at være med i de pædagogiske diskussioner, vil det ofte være en fordel for alle. Det er også her vigtigt at få afstemt forventningerne samt at få afklaret, hvor mange timer der ugentligt er til rådighed, hvordan timerne skal anvendes, og over hvor lang en periode støttelæreren/pædagogen er tilknyttet klassen.

Nogle gange er det en god idé at overveje, om det skal være støttelæreren/pædagogen, der skal varetage den almindelige undervisning og dermed give klasse-læreren eller anden primær person mulighed for at give støtte til barnet med autismespektrumforstyrrelse. Dette kan være en god idé fordi klasselæreren eller primær personen på den måde får mulighed for sammen med barnet at indarbejde nogle gode rutiner, som kan komme alle til gavn, hvis/når støttetimerne ophører.

Øvrige elever

Det er ofte en rigtig god idé, hvis barnet selv er med på det at fortælle klassens

Øvrige elever om de vanskeligheder, men også fordele barnet med autismespektrumforstyrrelse har. Når de øvrige elevers forståelse fremmes, kan de ofte bedre acceptere de særlige foranstaltninger, der sættes i værk for barnet med autismespektrumforstyrrelse. Det kan f.eks. være, at barnet måske ikke anvender de samme bøger, som de gør, barnet får lov til at forlade klasseværelset på tidspunkter, hvor de andre børn ikke må osv.

Sofie Koborg Brøsens bog "KAN I FORSTÅ MIG?" er et godt afsæt til at få en god snak med klassen om, hvad det vil sige at have nogle vanskeligheder, der kan besværliggøre hverdagen, samt hvordan man i stedet kan acceptere og hjælpe hinanden. Til bogen er der også en lærervejledning.

Bøgerne kan rekvireres ved henvendelse til Videnscenter for Autisme eller på www.autisme.dk

Øvrige elevers forældre

Det har vist sig at være en god idé at involvere forældrene til klassens øvrige elever i, hvad det vil sige at have et barn med autismespektrumforstyrrelse i sit barns klasse. Det er med til at afmystificere, og samtidigt afhjælper det, at der opstår misforståelser.

Ligeledes kan forældrene, hvis de er inddraget, være med til at forklare deres eget barn, hvordan tingene forholder sig, hvis deres barn har svært ved at forstå det barn, der har autismespektrumforstyrrelse.

Det kan også være en stor hjælp, at de øvrige forældre har kendskab til barnet med autismespektrumforstyrrelse, når børnene skal lege sammen i fritiden, eller når der holdes børnefødselsdag.

SFO

Det er altid en god idé at inddrage og samarbejde med barnets SFO- personale for på den måde at skabe en ensartet dagligdag for barnet med en glidende overgang mellem skole og SFO.

En mulighed i disse sammenhænge kan være, at der i den sidste skoletime bruges lidt tid på at gennemgå SFO-skemaet med barnet. Sørg også her for at have

et visuelt forlæg. En sådan gennemgang er med til at sikre, at der dagligt bliver en glidende overgang fra skole til SFO, hvor barnet ved, hvad det skal, hvornår det skal osv.

Pædagogisk planlægning

- En metode til et godt udgangspunkt.

Det er vigtigt for barnet, at det i alle daglige sammenhænge, såsom undervisningen, frikvartererne og SFO ved, hvor det kan indhente informationer.

Informationerne skal tydeliggøre, hvilke fag barnet skal have, samt hvilke opgaver det forventes barnet skal lave i undervisningen og samtidigt visuelt synliggøre, det barnet kan forvente, der skal til ske.

Informationen skal også tydeliggøre, hvilke muligheder barnet har for aktiviteter i frikvartererne. For frikvarteraktiviteter er det en god idé at lave et vælgeskema, hvor barnet kan se, hvad det har mulighed for at lave. Al information skal helst gives gennem et udførligt visuelt skema eller tjekliste. Det kan gøres med billeder, tekst, post-it, fotos eller konkrete genstande.

Samtidigt er det en god idé at tage udgangspunkt i de her efterfølgende beskrevne 8 H'er, når undervisningen, frikvartererne og aktiviteterne planlægges.

En sådan planlægning vil hjælpe barnet med autismespektrumforstyrrelse til at få skabt et større overblik, og dermed får barnet frigjort noget overskud, som kan medvirke til, at barnet får mere indre ro, hvilket vil fremme barnets evne til at koncentrere sig i hverdagen.

1. Hvad skal vi lave?

Det er vigtigt for barnet at kende indholdet af de opgaver eller aktiviteter, der forventes barnet skal lave eller deltage i. Dette er vigtigt i undervisningen, men også i frikvartererne, da disse ellers ofte vil virke meget kaotiske for barnet. Frikvartererne giver mulighed for fri udfoldelse, og dermed mangler de den struktur, som barnet har behov for.

Hvis baret bliver usikker på, om det kan udføre en opgave eller være med i en aktivitet i frikvartererne, vil det oftest reagere ved at nægte at gå i gang, blive ked af det, sige lyde eller måske stå og baske med hænderne.

Nye opgaver og aktiviteter skal der afsættes ekstra tid til, idet barnet skal have en konkret introduktion, så det efterfølgende føler sig sikker på at kunne løse opgaven eller være med i aktiviteten.

Nogen gange er det en god idé at give barnet opgaver, som ligger under niveau, men som barnet er kendt med og derfor finder en tryghed ved.

Tydeliggør altid, hvor meget der forventes, barnet skal lave, afmærk med et kryds, klistermærke eller brug en post-it, hvor der kan skrives eller tegnes, hvor meget der ønskes, barnet skal lave.

2. Hvorfor skal vi lave det

Det er vigtigt at hjælpe barnet med at få skabt mening omkring det, der forventes barnet skal. Barnet har vanskeligheder omkring forestillingsevne, og kan derfor også have svært ved at se meningen med at gå i skole.

Barnet har samtidigt svært ved at stykke detaljer sammen til en helhed. Derfor er det vigtigt, at den voksne skaber meningen for barnet, skaber helheden og dermed fremmer barnets forståelse samt motivation.

Det kan være en god idé, for at motivere barnet til skolearbejde, at tage udgangspunkt i barnets interesser, f.eks. at lade barnet læse bøger, som handler om barnets interesseemner, skrive om interessen, lave regnestykker ud fra interesseemnerne. Muligheden for at få små pauser og forlade klasseværelset kan også være med til, at barnet efterfølgende kan medvirke og fuldføre undervisningen.

3. Hvornår laver vi det

Børn med autismespektrumforstyrrelse har det svært med tidsbegreber, hvorfor det er vigtigt at være tydelig med tid.

Vis barnet tidspunktet på aktivitetsskift i hverdagen med noget konkret, brug et æggeur, timeglas, time timer eller lignende til at skabe overblik for barnet.

4. Hvor skal vi lave det

Nogen børn med autismespektrumforstyrrelse kan af forskellige årsager have svært ved at finde rundt, også på steder, de har været før. Derfor er det vigtigt at sikre, at barnet ved, hvor det må være i frikvartererne, og hvilken vej det skal gå, når det skal til Idræt, bibliotek osv. Få evt. et andet barn til at være hjælper i disse situationer.

5. Hvem laver vi det med

Det kan være vigtigt at fortælle eller at vise barnet via foto, hvilken voksen det skal være sammen med i den givende situation. Det kan have stor betydning, at barnet med sikkerhed ved, hvem det skal henvende sig til, hvis det har brug for hjælp. Dette er hensigtsmæssigt at tydeliggøre både for undervisningen og frikvartererne.

I de situationer, hvor barnet skal samarbejde i grupper med andre børn, udpeg da på forhånd børnene, skriv eventuelt deres navne ned på en lap papir, så der ikke er tvivl for barnet om, hvem det skal være sammen med.

6. Hvordan laver vi det

Det er vigtigt at vise barnet de bøger, det skal bruge, eller de materialer, der skal anvendes, samt hvordan de skal anvendes.

Det kan være en god idé at lave en "opskrift" i punktform på rækkefølgen over, hvordan opgaven udføres.

For at gøre det nemt kan det gøres ved at skrive eller tegne rækkefølgen på et stykke papir.

Hvis barnet endnu ikke kan læse, er det erfaringen, at selv de mest hjælpeløse tegninger, tegnet med voksenhånd, kan give god mening for barnet, forudsat at barnet forstår symbolernes betydning, hvilket de som regel hurtigt lærer.

7. Hvor længe laver vi det

En undervisningstime kan være et vidt begreb, derfor skal opgavens længde tydeliggøres. En måde kan være at sige til barnet: "Du skal læse i den her bog til uret ringer" eller "Du skal regne, indtil du kommer til det kryds, der er sat her" eller "Du skal lave siderne fra denne gule post-it og frem til den næste gule post-it". Hyppige skift kan nogle gange være motivationsfremmende, andre gange bliver barnet så optaget af en opgave, at det glemmer at skifte til næste opgave.

I de tilfælde er det vigtigt, at de voksne er fleksible og vurderer, om det er nødvendigt, at barnet skifter opgave, eller om det er mere hensigtsmæssigt, at barnet bliver ved med at arbejde med den opgave, det nu er motiveret for. Husk på, at det, barnet bliver motiveret af den ene dag, ikke nødvendigvis er det, der motiverer den næste dag.

8. Hvad skal vi lave bagefter

Det er vigtigt at sikre, at barnet har mulighed for at orientere sig om, hvad det skal i løbet af skoledagen.

Et dagsskema i billeder, som hænger på tavlen, har vist sig at være en stor støtte, ikke kun for barnet med autismespektrumforstyrrelse, men også for de øvrige børn i klassen.

Har du mødt et barn med autismespektrumforstyrrelse, har du mødt ét

Slutteligt er det vigtigt at pointere, at fordi et menneske har en autismespektrumforstyrrelse, er det ligeså individuelt som person, som du og jeg.

Mennesker med autismespektrumforstyrrelser har ofte områder, som de er særligt gode til, og samtidig har de nogle funktionsnedsættelser, som vanskeliggør deres hverdag.

Vores opgave er derfor at gøre os umage med at tage udgangspunkt i den enkeltes styrker samt forstå, hvad vanskelighederne medfører, og ud fra denne viden tilpasse dagligdagen individuelt.

HVIS DU TÆNKER DET ER SVÆRT AT FORSTÅ ET MENNESKE
MED AUTISMESPEKTRUMFORSTYRRELSE, FORESTIL DIG DA,
AT DE HAR DET LIGESÅ SVÆRT VED AT FORSTÅ DIG.

MÅSKE ER DET I VIRKELIGHEDEN OS, DER SKAL BLIVE BEDRE
TIL AT FORSTÅ OG TILPASSE OS, OG IKKE OMVENDT ...

VIDENSCENTER FOR AUTISME